

Da ne klonem duhom, študiram zgodovino bolgarske vstaje — po bolg. izvirmikih.

To je tragedija, to je epopeja, vredna — Homerja!...

Spišite mi kaj *aktualnega* za »Zvon«! Naznanil sem Vas med sotrudniki, ker se zanašam, da mi res pošljete kaj za tekoči letnik.

Z vsem spoštovanjem in pozdravom!

Aškerc

Aškerc ima v mislih Cankarjevo dramo »Kralj na Betajnovi«, ki je izšla spomladi 1902. Zupančič v tem letu ni natisnil nobene svoje zbirke, sodeloval pa je pri almanahu »Na novih potih«. Pesmi Dragotina Jesenka, napovedane za božič 1904 (LZ 1904, 630), so izšle šele 1905.

V zvezi s Celjem je Aškerc objavil v marčni številki »Zvona« aktualen, borbena članek »Celjska utrakvistna gimnazija«, ki je imel za posledico prelom s kompromisarskim »Slovenskim Narodom« in gospodarjem »Ljubljanskega Zvona« Tavčarjem, zaradi česar je bil konec leta 1902 prisiljen odstopiti od »Zvonovega« uredništva. (Prim. Aškerc, 1939, 315 s.)

V zvezi s študijem bolgarske zgodovine je pričel Aškerc z januarsko številko »Ljubljanskega Zvona« objavljati »Rapsodije bolgarskega goslarja. Slike iz zgodovine bolgarske vstaje«.

Marja Boršnik

GROHAR CANKARJU

Groharja in Cankarja ni vezalo tesnejše prijateljstvo, a v Cankarjevi zapuščini sta vendar ohranjena dva drobna spomina na njun osebni odnos.

Ko je Grohar 1895. prvič prišel na Dunaj, da opravi sprejemni izpit za slikarsko akademijo, ki ga pa ni sprejela, Cankarja še ni bilo tam; on je isto leto padel pri maturi na ljubljanski realki. Ker je čutil potrebo po spodbudnejši umetniški okolici, kot jo je imel doma, se je Grohar 1903. zopet odpravil na Dunaj in se je tam kmalu seznanil s Cankarjem, ki je tedaj že četrto leto stanoval v Ottakringu. Grohar je živel na Dunaju silno bedno; Cankar piše o tem Schwentnerju 8. avgusta 1903: »Tukaj je zdaj slikar Grohar in hudo pilhari.« Edina opora mu je bila hiša Etbina Kristana, ki je tedaj delal v uredništvu strokovnega lista »Der Eisenbahner«. Spomin tedanjega Groharjevega stradanja in trpljenja v tujem mestu so Cankarjeve »črtice«, napisane 1914. (v CZS XIX, 235 v opombah pomotoma imenovane »Menice«), ter »Jutranji gost«, nastal okr. 1915.

Spočetka Cankar Groharja kot slikarja ni imel bogvekak v čislih, kakor tudi ostalih slovenskih slikarjev ne; ni jih poznal. To je odkrito izpovedal v svojem poročilu (12. aprila 1904.) o slovenski umetnostni razstavi na Dunaju: »Jaz sem imel o slovenskih umetnikih in o slovenski umetnosti precej nizke pojme. Živel sem namreč na tujem in tako nisem poznal prav do poslednjega časa razen ene same Veselove slike prav nobenega proizvoda slovenske obrazujoče umetnosti, posebno pa nobenega takega, ki bi ga mogel imenovati umetvor.« Tudi potem, ko je nekaj mesecev pred razstavo obiskal Groharja v njegovem »tedanjem temnem, dolgočasnem, slabo razsvetljenem ateljeju« in videl tam njegovo veliko »Pomlad«, to toplino in svežega klitja polno sliko, ki je danes obledela, kakor usehla spravljen v Nar. galeriji, ni tedaj »napravila nanj posebnega vtisa«. Bilo je treba, da se vsi mladi slovenski slikarji zberejo v skupni razstavi in da dunajska kritika izreče svojo pohvalno besedo, preden se so Slovenci docela zavedeli umetniške pomembnosti dela svojih impresionistov.

Ko se je 25. februarja 1904. odprla v Miethkejevem salonu slovenska razstava, ki je Grohar v imenu slovenskih umetnikov vodil priprave zanjo in jo pomagal urediti, je Cankar ni šel takoj gledat, a se je 1. marca, potem ko so dunajski časopisi ugodno pisali o njej, ponudil Bambergu, da napiše poročilo

za Laibacher Zeitung, čeprav tedaj razstave še ni poznal. Videl jo je šele dne 17. marca in pretresla ga je tako globoko kakor noben drug slovenski kulturni dogodek njegovega časa. Razburjen je istega dne pisal Župančiču: »Ves sem presenečen in strahovito vesel.« »Jakopič je ženijalen človek, nisem mu videl v Secesiji enakega. Grohar in Jama sta velika umetnika. Še v svojem življenju nisem bil tako od srca vesel — saj to je slovenska umetnost, te pokrajine so čisto iz naših tal zrasle. In to je glavno!« Tako je kipelo v njem, da je tega dne pisal celo svojemu bratrancu, ljubljanskemu sedmošolcu, o velikem dogodku v zgodovini slovenske umetnosti: »Imenitno so se postavili!« Nekaj dni pozneje (22. marca) obvešča tudi Govekarja: »Še enkrat Ti povem, da sem očaran od trifolija Jakopič-Grohar-Jama.« Jakopič da ga je naravnost »hipnotiziral«, a »tudi Grohar in Jama bi bila na čast vsaki dunajski razstavi; večji del 'imenitnih' Dunajčanov jima ni niti do rame. Ljubljance opravičuje morda to, da Grohar svoje 'Spomladi' in 'Rafolško polje' tam ni razstavil.« To razodetje slovenske likovne umetnosti, njena pot preko tujine do priznanja doma, je spodbujalo tudi Cankarja, da je tedaj v svojem dramatičnem snovanju mislil na to, da si mora predvsem osvojiti tuje, dunajske odre.

Grohar je kmalu po razstavi pri Miethkeju odšel najprej domov, v Sorico, in se je 6. maja 1904. od onod spomnil Cankarja z razglednico, ki jo je založil podjeten Soričan L. J. Pintar po Groharjevi risbi: dva pogleda, na vas ter na Ratitovec, in ob okviru te krajine krepko kmečko dekle, spodrecano, v coklah, ki z zamahom roke razkazuje lepoto soriških gora. Napisal jo je s svojo popolnoma neuko pisavo: »Herr Ivan Zankar, Stud. fil. Wien, Universität. — Taka je moja domovina. Pozdrav! Iv. Grohar.« To je med pismi, ki jih je Cankar hranil, prvi spomin na Groharja.

Istega leta se je Grohar preselil v Škofjo Loko, z namero, da se povrne na Dunaj, a je ostal za stalno v Loki. Za božič je pisal Etbinu Kristanu od onod sledeče pismo:

Škofjaloka, 24. 12. 04.

Velecenjeni gospod!

Nameraval sem ves čas da se povrnem na Dunaj, vendar sem se v zadnjem času premislil. Mi boljše kaže za letos da ostanem tu.

Sicer mi je letošnje poletje še prilično dobro izteklo; nekaj sem imel naročil, precej sem zase naredil in v Belem gradu sem tudi — imel vspeh. Imel sem doli pri »Jugoslovanski razstavi« 10. slik. 4. sem prodal: Jedno je kupil kralj, drugo ministerstvo, in ostali dve privatni. Poleg tega mi je donesla ta razstava še — en orden, (red »Sv. Save«). Seveda, meni bi bilo boljše vstreženo če bi bil mesto — poslednjega eno sliko več prodal. Za take neumnosti jaz nisem posebno vnet.

Sedaj imam pričeto zopet eno večjo sliko, katera upam da bo dobro vspela, vsaj kaže tako. Morda boste imeli s pomladi priliko jo videti.

Kaj pa Vi že počnete? Ali ne pridete v Ljubljano? Kako je z zdravjem Vaše gospe soproge? Vaša — drama?

Upal sem da se o vsem tem ustmeno pogovorimo, toda ker sedaj ne pridem gori, prosim, sporočite mi pismeno, jako me bo veselilo zopet kaj čitati od Vas.

Tekom letošnje jeseni poročil se je Jakopič in sicer z gosp. Černy. Stanjuje tudi tu

Zelim Vam in Vaši gospej vesele praznike ter srečno novo leto

Vam

hvaležni

Iv. Grohar

(Škofjaloka št. 42.)

Grohar je slikal v Škofji Loki, Cankar je živel na Dunaju in med tem časom ni sledi pismene zveze med njima vse do leta 1907., ko je Cankar med volivnim bojem za državnozborski mandat bival v Ljubljani. Tedaj mu je Grohar narisal

pri ... Jugoslovanski razstavi -
 10. slike. 4. sem prodal. Jedno
 se kupil Kralj, drugo minist-
 terstvo, in ostali dve privatno.
 Poleg tega mi je donesla
 ta razstava še — en orden
 (red iz Društva). Seveda
 meni bi bilo boljše ostreš,
 no če bi bil mesto —
 poslednjega eno sliko več
 prodal. Za take neumnosti
 jaz nisem posebno onet.
 Sedaj imam pisat

s peresom risbo na dopisnici, ki ni bila nikoli oddana na pošto in jo je moral
 ali Grohar sam ali kdo drug osebno izročiti; ker je Cankar tega leta bil tudi
 v Škofji Loki, je več nego verjetno, da se je z Groharjem sešel. Grohar risbe ni
 signiral, a jo je datiral 1907.; nje snov in sarkastični naslov na dopisnici pri-
 čata, da je bila izvršena med Cankarjevimi agitacijskim delom, ki se je pričelo
 s shodom v ljubljanskem Mestnem domu 1. aprila in končalo z volitvami 14. maja.
 Toda ali je ta dopisnica Groharjeva? Risba nima ničesar groharskega na sebi
 in bi jo po njeni kakovosti mogli prisoditi tudi človeku, ki ni slikar; a je vendar
 gotovo, da je Groharjeva. Nobena Groharjeva risba, če ni dopolnjena z barvo,
 nima nič tistega na sebi, kar poznamo na slikah kot svojstveno Groharjevo, in
 je vsaka po svoje neokretna, kakor je nerodna Groharjeva pisava. Da moramo
 to risbo prisoditi Groharju, zahtevajo zunanji razlogi. Nobenega dvoma ne more
 biti, da je naslov na dopisnici napisal Grohar; ali je potem mogoče, da bi bil
 risbo na isti dopisnici izvršil kdo drug in da bi se Grohar ne bil z ostalo družbo
 vred podpisal na njej? Ali ni prav to, da je slikar ni podpisal, znamenje, da je
 imel svojo risbo za zadostno pričevalo svoje navzočnosti, za nadomestek svojega

Nij Dobi Gp.
 Ivan Zankar
 Bodoci naučni Minister
 Ljubljana

imena? Značilno je tudi dejstvo, da sta naslov in risba izvršena s peresom, medtem ko so drugi trije člani družbe podpisani s svinčnikom. In slednjič kaže primerjanje pisave na naslovu dopisnice in pisave pri naslovih knjig na risbi, da je oboje delo iste roke.

Risba predstavlja kup — menda na mizi — zbranih Cankarjevih knjig, precej vestno naštetih in naloženih na veliko Bib[li]o; vrhu njih stoji škorenj, znamenje surovega zatiranja, ki naj pač simbolizira redoma sovražno in večkrat neotesano kritiko Cankarjevega literarnega dela. Ob njem polaga Cankarjeva roka, ki se, do komolca vidna, izteguje iz višave, k dotedanjam knjigam nov zvezek, naslovljen »Politika«, s čimer je mišljeno njegovo potegovanje za mandat. Više leži knjiga, ki se na nje odprti straneh bere: »Bratje! Slovenci! ne pozabite na Narodno in Slovansko vzajemnost« — svoboden citat po deklamacijah Mrmoljevke iz komedije »Za narodov blagor« in primer votle agitacijske patetičnosti. V kotu zgoraj na desni stoji v okviru (neorgansko zvezana z ostalim) cerkvica na hribu, označena z napisom: »Koren nad st. Vrhniko. Parlament Slov. socialistov«. Naslov na karti se glasi: »Naj Dobi G. Ivan Zankar, Bodoči Naučni Minister. Ljubljana.« Kakor prvič piše Grohar tudi sedaj Cankarjevo ime napačno.

Dopisnico so podpisali Regent, I. Mihevc in neki Glück; Grohar je torej bil tedaj v prijateljski socialistični družbi — med slovenskimi strankami je bil najbližji soc. demokraciji — in se je, kakor toliki drugi, prešerno pošalil s pisateljem, ki se je bil podal v politično borbo, o kateri je sam dobro vedel, da bo v njej premagan.

Izidor Cankar

NOVO PREŠERNOVO POSVETILO

V primerku Krsta pri Savici iz 1836, ki je last učiteljske knjižnice klasične gimnazije v Ljubljani (sign. 1572), sem našel prav na Prešernov dan 1946, torej istega dne, ko je izšla Kidričeva »Prošnja prešernoslovca«, tole *lastnoročno* pesnikovo posvetilo:

*Svetimu Štefanu
Homeopatov.*

Posvetilo je na drugi strani naslovnega lista. Napisano je s črnilom in v lepi, kaligrafski pisavi, a ima dve pisni napaki: v besedi *Štefanu* je *S* namesto *Š*, a namesto *Homeopatov* stoji *Homoepatov*. Podpisa ni, tudi datuma ne.

Komu velja posvetilo?

Po stari, na ovojnem listu zapisani, a prečrtani signaturi (1313) in po starem inventarnem katalogu v knjižnici klasične gimnazije v Ljubljani se dá dognati, da je primerek Krsta z zgornjim posvetilom prišel v knjižnico iz Metelkove zapuščine (prim. tudi program te gimnazije za leto 1861, 32). To zapuščino, vsega 150 del filološke in zgodovinske vsebine, je dobila gimnazijska knjižnica v dar 23. februarja 1861 po Metelkovi smrti (umrl 27. decembra 1860). Gre torej za Metelkov primerek in posvetilo velja Metelku.

Kaj pomeni posvetilo?

Kakor je Prešeren drugod rad uporabljal metonimijo, n. pr. *Mahaon* nam. zdravnik (v 5. gazeli), *Terzit* nam. nergavi zabavljač (v epigramu Puščičar naj ima . . .), tako gre tudi pri *sv. Štefanu* v našem posvetilu za isti tropus. Sv. Štefan, najbolj znan kot prvi mučenec, je bil eden izmed sedmih mož ali diakonov, ki